

מגילת אסתר

פרשת וארא (ו,יג) לפרש דברי הגמ' שבת יא. בענין חללה של רשות.

וכן אמרו חז"ל במס' מגילה (טו:): שנסתלקה שכינה מאסתר על שקראה לאחשורוש כלב שנאמר (תהלים כב,כא) "הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי", שהקפיד הקב"ה על כבוד המלכות של אחשורוש. ויש לפרש כנ"ל, שכיון שניתן לו מהקב"ה כח ושררה להיות מלך על בני ישראל, לכן אסור לבזותו (וכמו שמצינו בפרעה שהיה מושל על בני ישראל במצרים ומשה היה מצווה מפי ה' לכבדו). ולאור זה יש לפרש מחלוקת רב ושמואל (מגילה יב.) אם מלך פיקח היה או מלך טיפש היה, שנראה לכאורה כמחלוקת רחוקה מן הקצה אל הקצה? וי"ל ששניהם מודים שמצד עצמו היה טיפש, ולפעמים עשה מעשה פקחות כשניתנה בו עצה מאת הקב"ה, והם מחולקים רק במעשה פרטי של הזמנת הרחוקים למשתה קודם שהזמין את הקרובים, אם היה זה מעשה פיקח או מעשה טיפש.

והנה בברכות (ז.) איי שלשה דברים בקש משה מלפני הקב"ה ונתן לו, בקש שתשרה שכינה על ישראל וכו' בקש שלא תשרה שכינה על עובדי כוכבים ונתן לו שנאמר (תשא לג,טז) "וּנְפַלְיֵנוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכָּל הָעַם", וכו' עיי"ש. ובאמת אנו רואים כן בכתובים, שקודם מתן תורה מצינו חלומות של נבואה כמה פעמים באומות העולם, כגון באבימלך ולבן ואיוב, ולאחר מכן לא מצינו (חוץ מנבואת בלעם שהיתה לצורך ישראל). אמנם צ"ע שהרי גם בנבוכדנצר ובלשצר מצינו חלומות וחזיונות, כמבואר במקראות של ספר דניאל? ולפי דברינו מתפרש הדבר היטב, שהרי הם היו

(א,ב) בימים ההם כשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה.

ובמדרש רבה (אסתר רבה פרשה א,יג) יעל כסא מלכותו" א"ר איבו כתיב (תהלים כב,כט) "כי לה' המלוכה" ואתה אומר על כסא מלכותו (בתמיהה), אלא לשעבר היתה מלכות בישראל, ומשחטאו ניטלה מהם וניתנה לאומות העולם, ע"כ. וצריך ביאור איך מתורצת הקושיא ממה שנאמר "כי לה' המלוכה" ע"י המימרא שלשעבר היתה מלכות בישראל ומשחטאו ניתנה לאומות העולם?

ונראה שהיה קשה לרי איבו שמשמעות הכתוב "כי לה' המלוכה" היא שהמלכות מיוחדת למלך מלכי המלכים, ואיך כתיב באחשורוש "על כסא מלכותו" כאילו המלכות היא שלו? ועל זה תירצו שלשעבר היתה מלכות בישראל, ומלכות כזו אינה סתירה כלל למלכותו של הקב"ה, כדכתיב (דברי הימים א כט,כג) "וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה'"; שכן המלוכה בישראל ניתן להם מהקב"ה, וכסא המלוכה בישראל הוא כסא ה'. ואמנם משחטאו ישראל ניטלה מהם המלכות וניתנה לאומות העולם, פי' שניתן לאומות העולם כח של מלכות על ישראל, והקב"ה משתמש במלך מאומות העולם להנהיג את עניני עם ישראל, ולכן שייך לכתוב שישב אחשורוש "על כסא מלכותו". והיינו נמי מה שאמר רבי יוחנן במדרש (שם פרשה ג,י) כל מקום שנאמר "המלך אחשורוש" במגילה זו במלך אחשורוש הכתוב מדבר, כל מקום שנאמר "המלך" סתם משמע קודש וחול, ע"כ, פי' שזה הוא רמז להשגחה פרטית של הקב"ה שהוא משתמש באחשורוש לצורך בני ישראל. ועיי' בדברינו

מעין בית השואבה

מלכים על ישראל, ובכח זה זכו לחלומות וחזיונות, אבל בכח עצמם לא היו שייכים כלל למחזה נבואה.

(אידי) והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש מרס מרסנא ממוכן וגו'.

ובמסי' מגילה (יב:) אייר לוי כל פסוק זה על שום קרבנות נאמר, "כרשנא" אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבשי"ע כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה כדרך שהקריבו ישראל לפניך, "שתר" כלום הקריבו לפניך שתי תורין, "אדמתא" כלום בנו לפניך מזבח אדמה וכו', ע"כ. וקשה היכן מצינו תביעה על אומות העולם על שאינן מקריבין קרבנות? ונראה לפרש שהרי אחשוורוש ביטל את בנין בית המקדש שהתחיל בימי כורש, ונמצא שבסיבתו נמנעו בני ישראל מלהקריב קרבנות אלו, ועל כן לימדו עליו שרי מעלה חובה, על שגרם שהמזבח לא היה בנוי והקרבנות האלו לא היו קרבים.

(ב,בב) ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי.

ובמגילה (טו.) אייר חנינא כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר "ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי", וכן תנינן בפ"ו מאבות. ולכאורה הכוונה שזו היתה הסיבה הראשונה שעל ידה התחיל מפלת המן כשנדדה שנת המלך. אבל אכתי יש לעיין מנלן ללמוד מכאן יסוד זה, דלמא כאן נזדמן שהיה כן?

ויתכן שהראיה היא ממה שאמרה הדבר בשם מרדכי, שהרי (ב,ב) "אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה" על אף כל התחבולות שעשה אחשוורוש (עי' מגילה יג.), ומה זה שעכשיו אמרה ששמעה ממרדכי, הרי יש

מגילת אסתר תעא

מקום לחשוש שיבין המלך שגם היא מעם מרדכי? אלא שהבינה אסתר ברוה"ק שמה שתאמר הדבר בשם מרדכי זהו גורם להביא את הגאולה. וזהו אמרם ז"ל באבות (פ"ו) "הא למדת" שמכאן למדו כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם.

וביאור הענין כתבנו בעזרה"ת בפרשת ויחי (מט,א) שכשאומר דבר בשם אומרו מרחשין שפתי בעל השמועה, שהרי אף בקבר אמרו חז"ל (יבמות צז.) כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר, ונמצא ששניהם אומרים ההלכה ביחד. והנה הגאולה תהיה בהתאסף יחד שבטי ישראל כדאי' במדרש (בראשית רבה פרשה צח) על פסוק (ויחי מט,א) "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" רבנן אמרי צוה אותן על המחלוקת אמר להן תהיו כלכון אסיפה אחת וכו' נעשו בני ישראל אגודה אחת התקינו עצמכם לגאולה וכו', עיי"ש. ועל כן האומר דבר בשם אומרו שגורם ששניהם אומרים דבר אחד ביחד מועיל להביא גאולה לעולם. ועיי' עוד בדברינו פרשת חוקת יט,יד.

עוד יש להבין במקרא, שהפסוק מלמדנו איך לומר השמועה בשם אומרו, שאם השומע הוא מידידי בעל השמועה הנה מה טוב ומה נעים להקדים שם בעל המימרא לגוף המאמר שבהזכיר שמו לידידו הרי יטה אוזן קשבת לשמוע בקול דברו, אבל אם אינו מידידו הרי בהקדימו השם יגרע ערך קבלת השומע, על כן ראוי ונכון לומר השמועה ואחר שרואה שהשומע מקבל את השמועה ברצון יגלה מי הוא האומרו. ולכן אם היתה אסתר אומרת למלך יהודי זקן סיפר לי כך וכך אולי לא יאבה המלך להטות לה אוזן, לכן מקודם "ותאמר אסתר למלך" גוף הסיפור ואח"כ הוסיפה "בשם מרדכי".

(ג,יג) ונשלוח ספרים ביד הרצים
אל כל מדינות המלך להשמיד
להרוג ולאבד את כל היהודים וגו'.

ובמגילה (יב.) שאלו תלמידיו את רשב"י
מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו
הדור כליה, אמר להם אמרו אתם, אמרו לו
מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, אמר
להם אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו
אל יהרגו, אמרו לו אמור אתה, אמר להם
מפני שהשתחוו לצלם וכזי, ע"כ. הרי שהזכרו
בדברי חז"ל שני חטאים שגרמו לגזירה זו,
שנהנו מסעודתו של אחשורוש² ושהשתחוו
לצלם בימי נבוכדנצר, וצריך ביאור להבין
השייכות המיוחדת של חטאים האלו לגזירה
זו בדוקא.

הנה מצינו בדברי הנביאים שהיו שני
חטאים עיקריים בבית ראשון,¹ הראשון הוא
עבודה זרה שהוא חוזר ונשנה בכל הנבואות,
² והשני הוא אמירת (יחזקאל כלב) "נהיה
כגוים כמשפחות הארצות" אשר על זה אמר
הקב"ה "היו לא תהיה וגו' חי אני נאם ה'
אלקים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה
ובחמה שפוכה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם". והיו צריכים
לתקן את שני החטאים האלו במשך השבעים
שנה של גלות בבל. אבל מאחר שנהנו
מסעודתו של אחשורוש, ונתגלה שעדיין טמון
בקרנם עוקץ של "נהיה ככל הגוים", וגם
השתחוו לצלם של נבוכדנצר שהיה מעין
עבודה זרה (עי' תוסי' ע"ז ג. ד"ה שלא), הרי
שלא היו מנוקים עדיין מדופי של עבודה זרה,
ונמצא שעדיין היו חסרים קצת תיקון בשני
הענינים, לכן היה צורך לגמור את התיקון ע"י
התשובה ותפילה שגרמה גזירה זו.

(דא) ומרדכי ידע את כל אשר נעשה.

וברש"י ומרדכי ידע, בעל החלום אמר לו
וכו'. ובמדרש (פרשה ז, יח) איי שאליהו הנביא

הגיד לו. ונראה ששניהם לדבר אחד נתכוונו,
להורות שנסתם חזון של נבואה בתקופה זו
של הסתר פנים (עי' חולין קלט: ובדברינו
בפרשת וילך לא, יח), ולכן על כרחך שלא ידע
מרדכי ע"י אופן הזה, ולזה בא כל אחד ליישב
באופן אחר, במיני גילויים השייכים גם בשעת
סתירת חזון הנבואה, והיינו או על ידי אליהו
הנביא או על ידי בעל החלום (עי' חגיגה ה:).

(דא) ומרדכי ידע את כל אשר
נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו
וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר
ויזעק זעקה גדולה ומרה.

ובמדרש (אסת"ר פרשה ח,א) בנימין גרם
לשבטים שיקרעו בגדיהם שנאמר (מקץ מד,ג)
"ויקרעו שמלותם" לפיכך נפרע מזרעו שנאמר
"ויקרע מרדכי את בגדיו", אי"ר חנין מאן
דאמר קוב"ה ותן הוא יתותרון בני מעוהי
אלא מאריך רוחיה וגבי דיליה תדע שהרי
זעקה אחת הזעיק יעקב לעשו דכתיב (תולדות
כז, לד) "ויצעק צעקה גדולה ומרה עד מאד"
והיכן נפרע לו בשושן שנאמר "ויזעק זעקה
גדולה ומרה". וצריך ביאור איזה פגם היה
כאן ביעקב ובנימין, ומה היה להם לעשות כדי
למנוע את הצעקה ואת הקריעה?

ואולי י"ל שמאחר שכבר הצליח יעקב
לקחת את הברכות היה לו להזהיר את עשו
ולהודיעו כדי שלא יכנס ויתבזה. וכן בבנימין,
לפי דעה אחת במדרש שהודיע יוסף לבנימין
מקודם את מה שהוא מתכוון לעשות עם
האחים, אי"כ היה לו לבנימין לדבר על לב
אחיו ולפייסם שלא יצטערו יותר מדי, והגם
שלא היה יכול לגלות את הסוד מ"מ היה
יכול לומר להם דברי חיזוק ופיוס.

וכל זה בא ללמדך שאין ותרנות לפני
הקב"ה, שעל פגם דק מן הדק לא ויתר, ונפרע
להם בשושן לאחר יותר מאלף שנים.

מעין בית השואבה

מגילת אסתר תעג

(ד,ז) ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו וגו'.

אמרו חז"ל (אסת"ר פרשה ח,ה) בן בנו של "קרהו" בא עלינו, בן בנו של עמלק שנאמר עליו (תצא כה,יח) "אשר קרך בדרך".

ונראה שהרי הגיד מרדכי את כל אשר "קרהו", ולא כתיב את כל אשר "קרה", משמע שהגיד את אשר קרה לו במיוחד, כלומר שהגיד לה שכל זה קרה על ידו, שהוא הוא שלא כרע ולא השתחוה להמן עד שכעס עליו המן והחליט להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים עם מרדכי. והנה פירש"י עה"כ "אשר קרך בדרך" שהוא לשון מקרה, והגיד לה מרדכי שגם גזירה זו באה דרך מקרה - שמעשה פרטי של יהודי אחד גרם למלחמה נגד כלל ישראל, וזהו סימן מובהק שגזירה זו היא עוד פרק בספר מלחמות ה' בעמלק, שמלחמתו של עמלק לעולם באה עלינו בדרך מקרה.

(ד,י"ב) ויצא התך אל מרדכי וגו' ויגד לו מרדכי וגו' ואת פתשגן כתב הדת אשר נתן בשושן להשמידם נתן לו להראות את אסתר ולהגיד לה וגו' ויבוא התך ויגד לאסתר וגו' ותאמר אסתר להתך ותצוהו על מרדכי וגו' כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך וגו' אחת דתו להמית וגו' ואני לא נקראתי וגו' ויגידו למרדכי את דברי אסתר.

ובמגילה (טו.) אי ויגידו למרדכי את דברי אסתר, ואילו איהו (התך) לא אזל לגביה, מכאן שאין משיבין על הקלקלה, ע"כ. ופירש"י על הקלקלה, שהיתה אסתר מונעת לבא אל המלך, לפיכך לא השיב התך את שליחותו,

ואסתר שלחה דבריה ע"י אחרים, עכ"ל. וכל הרואה יפלא אי"כ מה זה ועל מה זה שהגיד התך לאסתר את דברי מרדכי, הרי אין לך בשורה רעה גדולה מזו שניתן דת בשושן להשמיד את כל היהודים, ולמה אין זה בכלל "אין משיבין על הקלקלה", ועיין ע"ז (י:). שמשמע שדין זה כולל כל בשורה רעה.

ורואים אנו מזה, שמה שניתן דת בשושן להשמיד את היהודים אינה בשורה רעה כל כך, שהרי עדיין יש לנו להתפלל ולהשען על אבינו שבשמים, אבל להודיע שאסתר אינה רוצה למסור נפשה לבא אל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמה, זהו צער הרבה יותר, ועל כגון דא אמרו אין משיבין על הקלקלה.

(ד,טז-יז) לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי וגו' ויעבר מרדכי ויעש ככל אשר צוה עליו אסתר.

ואילו לעיל (ב,כ) כתיב "אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר צוה עליה מרדכי", הרי שבדרך כלל היה מרדכי המצוה ואסתר מקיימת את ציוויו, וכאן הוא להיפך, שעשה מרדכי ככל אשר צוה עליו אסתר. הא לך כוחה של מסירת נפש, שכשקיבלה אסתר על עצמה לבוא אל המלך אשר לא כדת ולמסור את נפשה בעד כלל ישראל, השיגה מדרגה כל כך גבוהה שגם מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה משועבד לעשות ככל אשר צוה עליו.

ומה שאמרה "וצומו עלי" שמשמע כאילו היא חטאה וצריכה כפרה, י"ל ע"פ מה שאמרו חז"ל (ע"י מגילה טו:) שהיו היהודים אומרים "אחות יש לנו בבית המלך", וחששה שאולי עי"ז יש איזה גרעון בתפילתם, והיא היא הגורמת להתרשלות בטחונם בהקב"ה, ומגלגלים חובה ע"י חייב, לכן צוה "וצומו עלי".